

Angelo Panebiancos institutionaliseringshypotes: Testning i en nordisk kontext¹

ELISABETH KRONQVIST

ABSTRACT

Angelo Panebianco's institutionalization-hypothesis: Testing in nordic context

The article is an excerpt from my Licentiate thesis, *Institutionalisering i nordiska partier. En testning av Angelo Panebiancos institutionaliseringshypotes* (1999). Here I explore the causal relation between the genesis of a party and its later organisational development, or institutionalisation, a hypothesis conceived by Angelo Panebianco. This, and also the general applicability of the model, is tested in a comparative study of six parties in Nordic countries.

The research findings indicate that the Norwegian parties differ from others due to variables on a systemic level. They show that Panebianco's categories prove difficult to use in a different context and that the model is constructed on too abstract a plane. It is moreover pointed out that Panebianco's indicators describe centralisation or oligarchy rather than institutionalisation.

Introduktion och syfte

Angelo Panebianco gjorde 1988 ett omtalat bidrag till partiforskningen genom sitt verk *Political Parties. Organization & Power*. Hans föresatser var att för det första uppmärksamma den organisatoriska utveckling som äger rum i politiska partier och inte kommer till synes i tidigare typologier (se t.ex. Neumann 1956; Kirchheimer 1966; Duverger 1967), och att för det andra sammansmälta två huvudperspektiv på organisationers utveckling, *oligarki* och *stratarki*. Det förra synsättet representeras av

Robert Michels och verket *Zur Soziologie des Parteiwesens* (engelska: *Political Parties*, 1966), det andra av bl.a. Samuel J. Eldersveld i *Political Parties. A Behavioral Analysis* (1964). Inget av dessa synsätt är felaktigt enligt Panebianco, i stället tar de fasta på två olika utvecklingsvägar hos politiska partier. Dessa tendenser benämns av Panebianco 'hög' och 'låg' institutionalisering. Panebianco framlägger också ett antal hypoteser om hur dessa olika utvecklingsmöjligheter konditioneras av faktorer i deras uppkomst och omgivning.

Political Parties. Organization & Power är i grunden ett teoribetonat verk och en knapp femtedel av boken ägnas åt empiriska exempel. Dessa är närmast skisser avsedda att illustrera tillämpningen av Panebiancos kategorier. Kritik av Panebiancos hypotesbygge har också framlagts. Man har t.ex. framhållit att verket är i överkant teoretiserande och att fallstudierna

¹ Uppsatsen är ett sammandrag av min licentiatavhandling *Institutionalisering i nordiska partier. En testning av Angelo Panebiancos institutionaliseringshypotes*, Åbo Akademi 1999. En tidigare version har presenterats vid den tolfte nordiska statsvetarkongressen i Uppsala 19–21 september 1999.

i alltför hög grad är skraddarsydd för att passa konklusionerna (Ware 1996). Genom att ta reda på om teorin är tillämplig på partier i Norden vill jag undersöka om kritiken håller streck.

I denna artikel diskuteras och studeras Panebiancos huvudtes, antagandet om ett kausalsamband mellan politiska partiers uppkomst och deras senare organisatoriska utveckling. Sambandet studeras genom en komparativ historisk undersökning av sex nordiska partier. Dessa är Nationella Samlingspartiet och socialdemokratiska partiet i Finland (SDP), Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti (SAP) och Allmänna Valmansförbundet (AVF) (föregångare till Moderata Samlingspartiet) i Sverige, samt Høyre och Det Norske Arbeiderparti (DNA) i Norge. Jag har valt dessa fall för att konstanthålla variabeln politisk ideologi samt mellankommande variabler på systemnivå såsom historisk bakgrund och valtekniska förhållanden. Partierna är i stort sett jämnåriga och befann sig samtidigt i samma utvecklingskedje. Den kritiska perioden är i studien bildandet av partiet och de närmast följande årtiondena då den första institutionaliseringen, stabiliseringen av partiapparaten om man så vill, ägde rum. Den allmänna tidsramen för studien sträcker sig från 1887, då Det Norske Arbeiderparti grundades, till omkring 1920. I framställningen betonas särskilt den teoretiska bakgrunden, forskningsdesignen och resultaten. Den empiriska komparationen har av utrymmesskäl komprimerats.

Panebiancos genetiska modell

Vi möter hos Panebianco två idealtyper för hur partier bildas och växer till, *diffusion* och *penetration*. Vid renodlad diffusion uppkommer partiet som av varandra oberoende lokala föreningar som först senare går samman om att bilda ett nationellt parti, och också sedan partiet fått en nationell omfattning är det svårt att urskilja en klar kärna. Detta bäddar enligt Panebianco för svaga institutioner. Så är däremot inte fallet om partiet bildats genom penetration – initiativet ligger där hos *en* grupp som oftast befinner sig på central nivå och omedelbart bildar ett nationellt parti. Detta centrum stimulerar direkt och medvetet uppkomsten av lokalföreningar genom att t.ex. sända ut resande agitatorer. I sådana fall kommer graden av insti-

tutionalisering att bli högre. Vanligast är dock att diffusions- och penetrationsmönstren förekommer blandade i ett och samma parti. Det händer också att ett parti bildas genom att två tidigare organisationer fusioneras. Detta är enligt Panebianco en variant av diffusion (1988, 51).

Vem som legitimerar partiet utgör den andra dimensionen av Panebiancos genetiska modell. Om partiet har grundats som "politisk arm" till en annan organisation har partimedlemmarna ett dubbelt medlemskap. En del av deras lojalitet överförs till den externa organisationen, som har ett intresse av att partiet inte blir för oberoende. Som exempel på sådana legitimerande organisationer nämner Panebianco kyrkor och nationella fackföreningar. Om den legitimerande organisationen däremot är internationell finns det ingenting som kan hindra partiet från att institutionaliseras. Även om lojaliteten är riktad till den externa organisationen har partiet förmånen att stå i en medlarställning mellan medlemmarna och den legitimerande organisationen. Partiet betalar dock för sin autonomi i den nationella kontexten genom ett relativt stort beroende av den legitimerande organisationen.

Här vill jag dock göra en reservation. Eftersom Panebianco inte anför andra exempel på partier som legitimerats av internationella organisationer än Parti Communiste Français och Partito Comunista Italiano kan man utan vidare ersätta termen "internationell organisation" med "Komintern". Att på detta sätt göra en lagbundenhet av ett enda fall förefaller förhastat. Komintern var inte den enda internationella organisation i världen som hade något att göra med politiska partier. Utan att gå närmare in på argumentationen i min licentiatavhandling vill jag påpeka att även den katolska kyrkan har drag av internationell eller snarare övernationell organisation (Kronqvist 1999, 36–38). Påvens encyklikor gäller hela den katolska världen och de kristdemokratiska partier som bygger på romersk-katolskt idématerial har dessa dokument som bas för sina program (von Beyme 1985, 89). Vilken sorts internationell organisation som grundat ett parti borde också beaktas i studiet av externt legitimerade partier.

Den tredje dimension som Panebianco beaktar i sin modell är huruvida partiet legitimerats

karismatiskt. Beroende på omständigheterna kan karismatisk legitimering leda till att partiet blir mycket högt institutionaliserat eller inte alls institutionaliserat. Han anför två exempel, Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) samt Charles de Gaulles Union Pour la Nouvelle République. Karismatisk legitimering kan alltså samtidigt förklara att partiet institutionaliseras och inte institutionaliseras, vilket gör att det förefaller meningslöst att använda den som orsaksfaktor. Eftersom Panebianco begränsat sig till att studera enbart västeuropeiska partier ser jag ingen orsak till att man också kunde utesluta karismatiska partier, och konstatera att de bör studeras utifrån sin specifika historiska kontext. Avsnittet om de karismatiska partierna utmynnar i att de bör placeras i samma kategori för att de är karismatiska.

Institutionaliseringensbegreppet

Panebianco definierar institutionalisering som den process genom vilken grundarnas egna mål och värderingar överförs till organisationen (1988, 53). Under institutionaliseringsprocessen förlorar organisationen sin ursprungliga konsensus kring målen för verksamheten, som får ett värde i sig och inte enbart är ett redskap för att uppnå t.ex. ett önskat samhällstillstånd. Till målen räknas då också att organisationen skall överleva och bevaras.

I de empiriska illustrationerna är institutionalisering dock ekvivalent med centralisering eller t.o.m. oligarki. Högt institutionaliserade partier är Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Parti Communiste Français och till en viss grad Partito Comunista Italiano, hävdar Panebianco med en argumentation som kunde användas för att kalla samma partier oligarkier i en michelsk mening. Ett decentraliserat parti är enligt denna terminologi med nödvändighet lågt institutionaliserat. Problemet är till största delen definitionsmässigt men föranleder validitetsproblem när Panebiancos teoribygge relateras till andra organisationsteoretiska författares (jfr Selznick 1968).

Det institutionaliserade partiet har en viss, inte alltför liten, grad av *autonomi*, vilket betyder att det har möjlighet att dominera de flesta av sina omgivningar. Partiet har samma ställning i dessa relationer som partieliten, den do-

minerande alliansen, har inom partiet – genom att kontrollera de viktigaste ”osäkra zonerna”, t.ex. finansiering, relationer till omgivningen och intern kommunikation, kan partiet minimera eventuella hot utifrån. I frågan om autonomi påminner det institutionaliserade partiet mycket om Duvergers massparti, det kontrollerar själv sina ekonomiska resurser, dominerar i kontakten till närbesläktade organisationer och har en högt organiserad byråkrati. Flera karaktäristika följer i avsnittet om indikatorer på institutionalisering. I skalans andra ände står partiet som inte alls är institutionaliserat, på alla sätt det autonoma partiets raka motsats. Inom partigränserna motsvaras variabeln autonomi av *graden av ömsesidigt beroende* mellan de konstituerande grupperna, eller om man så vill, partiets större eller mindre karaktär av ett sammanhängande system. Partiets grad av autonomi och dess karaktär av ett sammanhängande system beskriver samtidigt partiets institutionaliseringsgrad.

”No organization can institutionalize beyond a certain point”, skriver Panebianco när han behandlar Sozialdemokratische Partei Deutschlands (1988, 76). Han uttrycker sig på ett liknande sätt sedan han konstaterat att av de partier, vars historia han studerat, är det Parti Communiste Français som kommer närmast idealtypen för ett högt institutionaliserat parti. Det var så oberoende av sin omgivning som det kunde tänkas bli. Alla partier måste upprätthålla någon form av relationer med sin omgivning: väljare, fackföreningar, andra intresseorganisationer och så vidare. Så långt förefaller saken vara klar. Ett parti kan helt enkelt inte vara alltför oberoende.

Men detta innebär att autonomibegreppets omfattning har förändrats. Det heter nämligen hos Panebianco (1988, 55): ”A position of autonomy is reached when the organization can directly control exchange processes with its environment.” Ett fullt institutionaliserat parti har alltså full kontroll över alla sina relationer till omgivningen (autonomi) och vad mera är, de konstituerande gruppernas kontakter med omgivningen (systemkaraktär). Ingenstans nämns något om att inte alls ha kontakter med omgivningen.

Det är inte samma sak att ha kontroll över sina relationer med omgivningen och att inte ha

några relationer alls. Att hävda att ett högt institutionaliserat parti inte skulle få ha några relationer till omgivningen är ett onödigt strängt kriterium, eftersom detta berövar partiet dess viktigaste verksamhetsområden såsom uppställning av kandidater i allmänna val och interaktion med andra aktörer i policyprocesser och aggregering av intressen. Partier som inte fungerar i dessa aspekter är inte längre partier, varken enligt Panebiancos eller någon annans partidefinition.

Vilken betydelse har omgivningen?

Institutionalisering är en process som försiggår oberoende av personliga intressen, initiativ från ledning och medlemmar spelar enligt Panebianco en negligerbar roll. Uppkomstsituationen är här den oberoende variabeln, omgivningen ger endast konditionerande impulser.

Man kan dock fråga sig om det fortfarande är meningsfullt och fruktbart att se faktorer som inverkar vid partiets uppkomst som de som i första hand avgör hur partiet ser ut, nu när många partier i Europa firar eller har firat sina hundraårsjubileer. Mycket kan hända under den tiden: ledarbyten, generationsväxlingar hos medlemmarna, såväl stadgemässiga som organisatoriska nya givar. Det har således inkommit en hel mängd av mellankommande variabler som pockar på forskarens uppmärksamhet. Panebianco avvisar emellertid idén om förändring som beroende på generationsväxlingar som "unconvincing" (1988, 242). I kapitlet om organisatoriska förändringar och elitcirkulation (1988, 239–261) utvecklas dock argumentet om senare förändringar i partier. Det är, menar Panebianco, kriser i förhållandet till omgivningen (t.ex. valförluster) som får medlemmarna att ifrågasätta den dominerande alliansens legitimitet och att liera sig med oppositionen. Förändringarna äger rum för att legitimera den nya dominerande alliansen – de ideologiska målen byts ut, stadgarna ändras och organisationen omstruktureras åtminstone till en viss grad. Kriserna fungerar alltså som katalysatorer.

Dessa nyorienteringar löser emellertid inte den ursprungliga frågan om hur länge man kan spåra uppkomstsituationens inflytande i ett parti. Eftersom alla partier råkar någon gång ut för

kriser i sina relationer till omgivningen – sviktande väljarstöd, bildandet av nya konkurrerande partier eller svårigheter med finansieringen – är det möjligt att ursprungets betydelse småningom urholkas.

Den fortsatta framställningen prövar sambandet mellan de sex undersökta partiernas uppkomst och deras grad av institutionalisering. Också omgivningens betydelse för partiernas organisatoriska stabilisering studeras.

Operationalisering av institutionaliseringsgraden

Institutionalisering kommer till uttryck inom politiska partier som en stigande grad av autonomi och systemkaraktär. Ett högt institutionaliserat parti är en sammanhållen enhet såväl i yttre som i inre förhållanden och dominerar i sina relationer till omgivningen. Kontrollen av de osäkra zonerna är samlad i en väl sammanhållen och oftast stabil elit. Motsatsen är ett parti med en minimal grad av institutionalisering, där eliten är splittrad till följd av att kontrollen över osäkra zoner är mer utspridd. Av detta följer att partiet har låga värden av systemkaraktär och autonomi. Dessutom varierar också graden av stabilitet, som av Panebianco definieras som varaktigheten i kompromisserna mellan de grupper som konstituerar eliten eller den dominerande alliansen.

'Låg' och 'hög' institutionalisering är för Panebianco extrempunkter på ett kontinuum, inte dikotomier. Detta förfaringssätt blir problematiskt när man närmare vill bestämma begreppens innehåll. Vid vilken punkt på skalan sker växlingen mellan lågt och högt? Detta överlämnas åt den enskilde forskarens intuition, något som ur intersubjektivitetshänseende inte är tillfredsställande.

Litet kött på benen tillsätts dock i och med att graden av autonomi och systemkaraktär konkretiseras i fem indikatorer. Panebianco beaktar fem faktorer, den utomparlamentariska organisationen på central nivå, organisatorisk homogenitet i partihierarkins olika nivåer, relationen till beslättrade organisationer, strukturen hos finansieringskällorna, samt överensstämmelsen mellan de skrivna normerna och den verkliga maktstrukturen. De två förstnämnda faktorerna är i huvudsak relaterade till sys-

temkaraktärsaspekten av institutionaliseringen och de följande två till autonomiaspekten.

Överensstämmelsen mellan skrivna normer och verklig maktstruktur avviker något emedan den inte klart kan relateras till varken autonomi eller systemkaraktär. Tanken är att överensstämmelsen bör vara större i högt institutionaliserade partier. Det formella erkännandet av aktörernas auktoritet blir viktigare och det blir allt svårare för utomstående att inneha ledande funktioner i partiet. Exempel på denna informella auktoritet är den som utövas t.ex. av finansiärer eller redaktörer i partipressen. Ett skäl att förhålla sig tveksamt till Panebiancos sista indikator är att det är den mest subjektiva, dessutom dunkelt utformad och därmed svår att logiskt avgränsa och operationalisera. I och med att autonomi redan definierats i termer av de ekonomiska källornas karaktär och relationen till närliggande organisationer tillför denna indikator inte någon ny kunskap. Därför har den utelämnats.

Metodval

De data jag använt mig av för är i huvudsak kvalitativa. Detta har sin grund i den teori som jag har för avsikt att testa. Naturligtvis har detta val inflytande på de metoder som jag meningsfullt kan använda. Som framgått bygger Panebianco sin metodologi på idealtyper, kontinuum och rangordning. Jag har därför nöjt mig med att rangordna materialet enligt utfallet i den beroende variabeln.

Jag har också strävat till att något specificera de fyra indikatorerna på institutionalisering. Tanken bakom den första indikatorn är tämligen okomplicerad, det är fråga om att partiet med fortskridande institutionalisering utvecklar en kvantitativt och kvalitativt överlägsen centralorganisation i förhållande till rikspartiet och parlamentsgruppen. Centralorganisationen har ett övertag över regional- och lokalorganisationerna eftersom kontrollen över de viktigaste osäkra zonerna är koncentrerad till partiets centrum. Partiet är mer byråkratiserat och centraliserat än partier där institutionaliseringen inte gått så långt. I de senare är de perifera delarna mer oberoende av partiets centrum och tillåts sköta sig själva, och den centrala byråkratin är i motsvarande grad svagare. Är insti-

tutionaliseringsgraden låg är centralorganisationen i motsvarande mån svagare.

För det andra, homogenitet inom hierarkins olika nivåer. Här är det fråga om ett rikstäckande nätverk av regionala och lokala grenar som till sin struktur liknar varandra. Detta tyder på en hög systemkaraktär och en hög sammanhållning inom partiet, mera så än i partier där systemkaraktären är låg och centralorganisationens energi inte räckt till för att skapa enhetliga institutioner. Utgående från mitt material har jag funnit det befogat att göra ett tillägg till denna indikator och studera de olika grenarnas gränser till sin omgivning. Här har jag frågat om de olika föreningarna (i min studie lokalföreningar, eftersom valkretsorganisationer i stor utsträckning var ett senare påfund) definierat sig själva som partiavdelningar, och om medlemskapet var klart definierat.

Den tredje indikatorn tar upp partiets förhandlingsposition i relationerna till omgivningen, främst näraliggande organisationer. För socialist- och kommunistpartierna är det i huvudsak fackorganisationerna som kommer i fråga. Ett högt institutionaliserat parti dominerar i dessa relationer, medan förhållandet är brokigare för ett parti med låg institutionaliseringsgrad. Partiet kan helt sakna kontakt till andra organisationer eller vara beroende av dem. Relationerna kan vara spända eller vacklande, eller så kan de andra organisationerna sakna livskraft, i vilket fall en eventuell dominans inte tjänar något till.

Jag har följt en pragmatisk linje och valt att inte a priori sätta några gränser för vilka organisationer som skall anses vara "partiet närstående". I stället har materialet och de specifika historiska kontexterna fått avgöra. För de tre vänsterpartierna har naturligtvis fackföreningsrörelsen och kooperationen varit självskrivna. I fråga om SDP har jag också beaktat de röda gardena. För de konservativa partierna har de närstående organisationerna varit mindre självskrivna. Jag har såvitt möjligt beaktat arbetsgivarorganisationer och centralhandelskamrar, men dessa låg i Sverige och Norge i sin linda när AVF och Høyre grundades. För dessa partier har jag studerat partiförbund och övriga borgerliga partier.

Den fjärde och i denna studie sista indikatorn, finansieringskällornas struktur, är något enkla-

re. Det är här fråga om vem som kontrollerar finansieringen, om partiet är ekonomiskt oberoende eller ej. Ett högt institutionaliserat parti klarar av att finansiera sin egen verksamhet eller har många små donatorer som regelbundet bidrar till verksamheten. På så sätt undviker partiet att bli beroende av någon enskild finansiär och kan utveckla en stabil partibyråkrati. Det lågt institutionaliserade partiet däremot har ett mindre antal finansiärer som bidrar med större summor, i synnerhet i valtider. Detta gör partiet känsligare för störningar i omgivningen och mer beroende av finansiärens välvilja.

Uppkomst

Fullt så klara fall som Panebiancos finns inte i den nordiska kontexten, inte förrän socialdemokratin började splittras till följd av den ryska revolutionen 1917. En orsak till detta är att partierna jag studerat är internt legitimerade, de har inte någon annan organisation bakom sig. Fackföreningsrörelsen spelade visserligen en vägande roll när de socialdemokratiska partierna och i synnerhet SAP grundades, men jag har ansett att splittringen på olika förbund fram till grundandet av de fackliga centralorganisationerna försvårade rörelsens möjligheter att uppträda som enhetlig aktör. Min tolkning av de nordiska partierna och deras uppkomstsituation följer nedan. Det bör påpekas att kategorierna är relativa, och att så tydliga fall av penetrativt spridningsmönster som dem Panebianco relaterar inte föreligger i de här fallen.

Penetration

Ett grundläggande drag i Allmänna Valmansförbundets och Nationella Samlingspartiets uppkomst var att man på central nivå höll möten där man kom överens om att grunda valmansföreningar ute i nejderna. I båda partierna gick tillväxten till så att man tog kontakt med nyckelpersoner i nejderna och uppmanade dem att bilda partiföreningar. Men partiernas uppkomst konditionerades av andra faktorer. Det finns tydliga inslag av diffusion, vilket enligt Panebiancos hypotes borde påverka den senare institutionaliseringen.

Allmänna Valmansförbundet grundades av de konservativa parlamentsledamöterna och re-

daktörer från högerpressen i Stockholm på initiativ av förstakammarhögern sedan det blivit uppenbart att en riksomfattande valorganisation var av nöden. Detta föranleddes av att det politiska livet i Sverige under debatten mellan frihandlare och protektionister under 1880-talet blivit livligare (Carlsson & Rosén 1970, 430). Valmansförbundet fick redan från början ett politiskt program, men det dröjde till 1950-talet innan riksdagshögern och valmansförbundet formellt gick samman i ett konservativt parti (Wählstrand 1946, 40 f.).

För samlingspartiets del föregicks partibildningen av att de finsksinnade partierna splittrades i frågan om regeringsform sedan Finland förklarat sig självständigt. Monarkisterna i det gammalfinska och i det ungfinska partiet grundade härvidlag samlingspartiet 1918. Sedan regeringsformen fått en republikansk utformning och samlingspartisterna förlorat slaget blev skiljelinjerna tydligare mellan gammalfinnar och ungfinnar.

Vissa faktorer talar för en viss kontinuitet mellan det gammalfinska Finska Partiet och samlingspartiet. Finska Partiets lokalföreningar övergick så gott som alla utan protester till Nationella Samlingspartiet under ett par månader, och en kalkyl av Martti Noponen ger vid handen att ett procentuellt sett mindre antal av de ungfinska lantdagsmännen mellan 1907 och 1917 slöt sig till samlingspartiet än vad fallet var beträffande Finska Partiets representanter (37 % respektive 91 % av lantdagsgrupperna).²

Diffusion

Det Norske Arbeiderparti grundades 1887 av fackföreningarna i Arendal, Kristiania, Bergen och Kristiansand och förblev länge ett relativt litet parti. Eftersom rösträtten i Norge var relativt allmän hade Venstre och Høyre ett starkt väljarstöd i arbetarklassen. Arbeiderpartiets potentiella väljare var dessutom en heterogen skara bestående av hantverkargesäller och varvsarbetare i städerna på Østlandet samt (efter sekelskiftet) träförädlings- och gruvarbeta-

² M. Noponen, *Kansanedustajien sosiaalinen tausta Suomessa*, Poliitiikan tutkimuksia 6, Porvoo 1964, citerad i Leino-Kaukiainen & Uino 1994.

rna i Nordnorge och fiskarbefolkningen i Troms fylke. P.g.a. partiets senare medlemskap i Komintern fick partiet senare en högre grad av organisatorisk fasthet, men bevarade även efter detta en decentraliserad organisation och ett ovanligt stort inflytande för partiets landsmöten (Elvander 1980, 76 f.; Bjørnson 1990, 523).

Høyres centralorganisation var en följd av att flera grundlagsföreningar, vilka bildats under riksriksråtsåtalet mot den konservativa regeringen Selmer, börjat driva på stortingsgruppens ledare Emil Stang om att få till stånd ett koordinerande organ för de konservativa väljarföreningarna. Sammanhållningen var länge låg och det fanns ingen egentlig kärna – kristianiahögern, som skulle ha kunnat fungera som ett centrum, var länge oorganiserad. Lokalföreningen där var en av de sista som grundades i oktober 1884, två månader efter det att partiet formellt konstituerats (Kaartvedt 1984, 40, 54). Även allianserna med övriga högerkretsar skapade problem, främst i relationen med novemberföreningarna, vars inspiratör Carl Gulbranson företrädde en stramare konservatism än Stang. Också den moderatkonservativa flygeln, som var företräd i synnerhet på landsbygden, hade invändningar, eftersom man ansåg att Stang stod för *nära* novemberföreningarna.

Blandade fall

Under denna rubrik har jag placerat Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti och Finlands Socialdemokratiska partiet, eftersom deras uppkomst och spridning företett penetration och diffusion i ungefär lika mått. Lokala fackföreningar spelade i initiationsskedet en väsentlig roll, medan partiledningen senare i stor utsträckning använde sig av utsända agitatorer för att utveckla partiorganisationen.

I Sverige hade man gjort ett antal försök att skapa ett nationellt socialdemokratiskt parti innan tullstriderna politiserade valkampanjerna, men utan att lyckas. År 1889 inbjöd Socialdemokratiska Förbundet i Stockholm till en kongress för alla föreningar som stod på klasskampens grund, och där konstituerades partiet. Arbetarrörelsens starkaste fästen fanns trots detta i Sydsverige, främst i Skåne. Partiets ursprungliga organisationsform var därför till en början uppbyggd på de tre partidistrikten i sö-

der, norr och väster med huvudorterna Malmö, Stockholm och Göteborg. Denna organisationsform övergavs dock slutgiltigt efter kongressen 1900, och partistyrelsen förlades till Stockholm. Därefter tog centraliseringen sin början.

Socialdemokratiska partiet i Finland stabiliserades på ett liknande sätt efter storstrejken 1906. Dessförinnan hade det förekommit konkurrens mellan de olika centra, Åbo, Helsingfors och till en viss grad Tammerfors. Storstrejken fick sitt centrum i Helsingfors och partiledningen i Åbo kom oundvikligen på sidan. Det politiska klimatet i Åbo hade varit mildare, eftersom det sedan förryskningens dagar funnits en tradition att samarbeta med ungfinnarna, och under storstrejken var kommunikationerna till huvudstaden avskurna (Soikkanen 1975, 87). Den radikalare strejkkommittén i Helsingfors lämnades alltså åt sig själv.

Omgivningens inflytande

Eftersom också omgivningens betydelse erkänns i Panebiancos modell har jag beaktat fyra fall där kriser orsakade av relationer med omgivningen haft en försvagande eller förstärkande inverkan. Till den förstnämnda kategorin hör samlingspartiet, där förhållandet mellan gammal- och ungfinnar redan berörts, och Høyre, där man efter unionsupplösningen lekte med tanken på ett borgerligt samlingsparti byggt på Høyre och de moderata delarna av Venstre. I AVF och SDP har kriserna däremot förstärkt organisationen. I AVF föranledde uppkomsten av nya jordbrukarpartier att partiets fronter tätade. I SDP gav storstrejken partiet en ökad medlemstillströmning och flyttade partiets centrum från Åbo till det radikalare Helsingfors.

Genom denna konditionerande variabel har partiernas placering på en skala mellan penetration och diffusion kompletterats så att man kan tala om en rangordning. Denna åskådliggörs i tabell 1.

Institutionaliseringsindikatorer

I detta avsnitt behandlas indikatorerna på den beroende variabeln, institutionaliseringsgrad. Jag har behandlat de olika aspekterna av partiorganisationerna var för sig, vilket kan leda till att helhetsuppfattningen går förlorad, men å

Tabell 1. Sambandet mellan uppkomst och institutionalisering med kriser i omgivningen som konditionerande variabel

Parti	Spridningsmönster	Kriser
AVF	Penetration	Nya bondepartier skapar högre sammanhållning i partiet
Saml	Övervägande penetration	Schismer mellan gammal- och ungfinnar
SDP	I huvudsak diffusion, senare penetration	Storstrejck 1905 radikaliserar partiet samt ger partiledningen ökat inflytande
SAP	I huvudsak diffusion, senare penetration	
DNA	Diffusion	
Høyre	Diffusion	Partiets samlingsstrategi efter unionsupplösningen visade sig misslyckad

andra sidan gör tillvägagångssättet jämförelserna mer åskådligare, och jag har ansett att detta väger tyngre. Iakttagelserna är strukturerade efter fallande grad av autonomi respektive systemkaraktär enligt de fyra indikatorerna.

Centralorganisationens inflytande

Centralorganisationen fick i samlingspartiets stadgar från 1921, i kraft till 1940, en för ett borgerligt parti sällsynt stark position. Partikongressens möjlighet att utöva kontroll minskade och försköts till partifullmäktige. Maktbalansen inom partiet förändrades betydligt till centralorganisationens fördel utan att det infördes några motvikter och utan att partimötet kunde utöva någon kontroll av verksamheten (Leino-Kaukiainen & Uino 1994, 386 f.).

Även i SDP fanns en stark centralorganisation som bl. a. hade en stadgeenlig rätt att kontrollera riksdagsgruppens stadgar, något som inte förekom i de borgerliga partierna. I fråga om riksdagspolitik stod gruppen dock relativt oberoende (Borg 1980, 24 f.). Partistyrelsen stod i större grad under partikongressens övervakning (Hölttä 1982, 15).

SAP hade som redan konstaterats från början en decentraliserad organisationsform, där det högsta organet bestod av sju förtroendemän som enligt en iakttagare aldrig kunde samlas fulltaligt (Nordström 1938, 186 f.). År 1900, då den decentraliserade modellen övergavs, hade partiet dock en verklig partistyreelse på 23 per-

soner. Denna utövade sitt inflytande främst genom att på förhand reglera verksamheten i distrikt och arbetarkommuner. Eftersom partiet mellan 1896 och 1902 var representerat i andra kammaren enbart av Hjalmar Branting, kunde han hävda sitt oberoende som riksdagsman, vilket var prejudikatskapande för förhållandet mellan partistyreelse och riksdagsgrupp fram till 1915, då en disciplinstadga infördes.

AVF hade länge en svag organisation på lokalnivå, med föreningar som i regel fungerade endast under valår. Partiets överstyrelse fick ofta hämta sina kunskaper om verksamheten i lokalföreningarna via den moderata ortspressen även om man strävade till att bygga ut landsorganisationen till ett omfattande nätverk. Även riksdagsgruppen förblev oberoende av centralstyrelsen – högerens program under mellankrigstiden hölls mycket generella så att gruppen i stort sett kunde föra sin egen politik. Inte heller hade den stadgeenlig skyldighet att rapportera för partiets riksstämman. Därför ser jag det berättigat att beteckna centralorganisationens styrka som illusorisk. Även ordförandens starka personliga position inom partiet (liksom Brantings i SAP) visar på att partiet ännu var organisationsmässigt svagt.

Allmän rösträtt för män infördes i Norge 1898, och därigenom fick DNA sitt genombrott. Centralorganisationen var dock länge svag, till stor del till följd av brist på medel. Huvuduppgiften, ansåg man, var att se till att huvudorganet *Social-Demokraten* kunde utkomma som

dagstidning. Det var landsmötet som drog upp de politiska riktlinjerna. DNA hade parlamentarisk representation sedan 1903, och landsmötet 1906 diskuterade förhållandet mellan parti och parlamentariker, sedan stortingsgruppen splittrats över villkoren i unionsupplösningen året innan. I praktiken uppstod emellertid inte situationer där centralstyret och riksdagsgruppen stod mot varandra.

I Høyre utgjorde stortingsgruppen ett centrum för en egen, mer konservativ åskådning än grupperna kring Emil och Frederik Stang. Partiets centralorganisation var länge den enda kontinuerligt fungerande delen i partiet, landsmötets kompetens var relativt begränsad och beslutet om ett representantskap som skulle sammanträda tre gånger om året fick i realiteten ingen praktisk betydelse (Kaartvedt 1984, 215 f.). Eftersom övriga nivåer av organisationen var så pass svaga ser jag centralorganisationens styrka i Høyre mer som en följd av den övriga partiorganisationens svaghet än som en följd av egen aktivitet.

Homogenitet i lokalföreningarna

Under början av 1900-talet började partistyrelsen i SAP utöva en stramare kontroll över arbetarkommunernas verksamhet, varför homogeniteten kan antas ha varit ganska hög. Partiledningens styrning av verksamheten kom främst till uttryck i valkampanjerna och i de ekonomiska frågorna (Gröning 1988, 47, 50). Det är dock att märka att det förekom andra olikheter mellan arbetarkommunerna, och lokalföreningarnas likformighet är inte stor i jämförelse med de eurokommunistpartier Panebianco har studerat.

Samlingspartiet sammanställde i ett tidigt skede modellstadgar för sina föreningar, men partigränserna till de övriga borgerliga partierna var inte alltid så klara som centralorganisationen skulle ha hoppats. I Satakunda, ett av partiets kärnområden, var det vanligt att medlemmar i lokalavdelningarna gav ekonomiskt stöd åt Agrarförbundet och Framstegspartiet i samma mån som åt samlingspartiet. Några tillfrågade upplevde t.o.m. föreningen mer som ett kultursällskap än som en partiförening och tillhörde därför också andra partier (Rantala 1956, 133 f.).

Den formella homogeniteten inom SDP förblev låg under de första tjugo åren. Lokalföreningarna utgjorde ett brokigt forum, förutom egentliga arbetarföreningar hade ungdoms- och fackföreningar, politiska klubbar och andelslag rätt att delta. År 1919, när rikets nya föreningslag krävde nya stadgar av partiet, ändrades detta och partistyrelsen gjorde upp modellstadgar för lokal- och distriktsorganisationer.

Lokalorganisationernas livaktighet inom AVF tycks ha varit ojämn och är dåligt dokumenterad. Ännu i årsberättelsen 1924, efter tjugos verksamhetsår, konstateras att föreningarna ställvis lade ner verksamheten när det inte var valår men att det ”här och där” skett en förbättring (Lindskog 1954, 101). Från partiöverstyrelsens sida gjorde man inte skillnad på egentliga partiföreningar och föreningar som enbart samarbetade med partiet och som bevarade sitt eget oberoende i fråga om finansiering och kontakter med utomstående.

Under DNA:s tak samsades fram till 1899, i tolv år, fackföreningar, politiska föreningar och student- och ungdomsföreningar. Det tog också ett tag innan medlemsavgifterna från landsorten kom in som de skulle (Koht 1937, 40), och så pass sent som 1915 kunde man konstatera att lokalföreningarna främst aktiverades vid valen. Mycket av uppmärksamheten koncentrerades denna tid på den fackliga landsorganisationen och förbättring av arbetarklassens ekonomiska villkor (Koht 1937, 111).

I fråga om homogeniteten hos Høyres lokalföreningar kan man konstatera att de grundades i tre vågor, vid partiets grundläggning, i samband med unionskriserna på 1890-talet och i samband med tankarna på samlingsparti omkring 1903–1907. Under denna tid ingick Høyre valförbund med först Moderate Venstre och senare med Frisinnete Venstre. Den skrupulösa gränsdragning mellan partierna som fanns på generalstabsnivå lyste med sin frånvaro på lägre nivåer, ibland gick samarbetet t.o.m. så långt att konservativa och moderata tillhörde samma lokalförening. 1897 fanns det t.ex. i Høyre 134 konservativa och 89 ”moderat konservativa” föreningar, bildade som följd av det nära samarbetet mellan Høyre och Moderate (Kaartvedt 1984, 212 f.).

Besläktade organisationer

I fråga om AVF har jag undantagsvis beaktat partiets kontakter till de övriga konservativa organisationerna i den svenska samtiden. Detta bör givetvis hållas i minnet vid en jämförelse mellan partierna. Sveriges Nationella Ungdomsförbund (SNU), Sveriges Moderata Kvinnoförbund (SMK) och jordbrukarnas riksförbund grundades alla oberoende av valmansförbundet, och jag anser att detta i viss mån berättigar beslutet. Relationerna mellan förbunden och partiet präglades av Lindmans bestämda strävan att bevara högerfronten hel och obruten och att inordna alla konservativa organisationer under AVF:s ledning. Detta lyckades fullt ut enbart beträffande kvinnoförbundet, möjligen p.g.a. att AVF hade lagt vikt vid att inom partiets hank och stör skapa ett centralt kvinnoråd som kunde utgöra ett alternativ till SMK:s föreningar.

Relationerna mellan SAP och Kooperativa Förbundet var inte fullt så otvungna som de var mellan LO och Kooperativa Förbundet. Den svenska Kooperationen var förvisso starkare än i Finland och Norge, men den förhöll sig politiskt neutral. Från förbundets sida ville man bevara sitt oberoende och aktade sig för att stöta bort medlemmar som inte var deciderade socialister (Ruin 1960, 139, 141). Däremot hade SAP ett desto bättre förhållande till LO, som till följd av kollektivanslutningen svarade för en stor del av partiets medlemmar. År 1895 var 95 % av partiets medlemmar kollektivanslutna, medan siffrorna för åren 1912 och 1929 var 80 respektive 71 % (Westerståhl 1945, 214, 222).

Socialdemokratiska partiets närliggande organisationer var som i Sverige och Norge facket och Kooperationen, och jag har här även beaktat partiets relation till den röda medborgarmilisen. Fackorganisationen förblev dock länge svag i jämförelse med de övriga nordiska länderna. I Norge var de fackligt organiserade dubbelt så många och i Sverige sex gånger så många som i Finland (Soikkanen 1975, 118). Under partiets svaghetstid, åren efter inbördeskriget, banade sig även fackorganisationen en egen väg, och det blev inte bättre av att partiet för att undvika en splittring av arbetarrörelsen gick vänsteroppositionen till mötes och skar av de band som hållit samman politisk och fack-

lig rörelse (Soikkanen 1975, 370). De röda gardena hade bildats för att skydda fredliga demonstrationer under storstrejken, och partiledningen betonade att de skulle upplösas så fort den efterlängtdade enkammarlantdagen blivit verklighet (vilket stadfästes i lantdagsordningen 1906). Partikongressen i Uleåborg samma år fick dock fatta ett separat beslut om att upplösa gardena, men det fanns kvar fickor av militant radikalism. Dessa inspirerades ytterligare av den internationella arbetarrörelsens uppmaningar att väpna medborgarna och av den samtidiga ungsocialistiska agitationen i Sveriges arbetarparti.

Under 1920- och 1930-talet var samlingspartiets närliggande organisationer främst Kansallis-Osake-Pankki, finsksinnad även den, och Centralhandelskammaren – industrin var vid den här tiden mer inriktad på att stöda skyddsskärerna. Finlands Arbetsgivares Centralförbund deltog visserligen i valsamarbetet under 20-talet, men dess policy blev sedermera att hålla sig utanför politiken. Förbundet växte f.ö. långsamt (Mansner 1981, 186, 209). Man kan konstatera att samlingspartiets närliggande organisationer inte i nämnvärd grad intresserade sig för att samverka med partiet och att partiet inte heller i nämnvärd grad lyckades påverka dem. En bidragande orsak var troligen att skyddsskärerna sågs som en större garant för stabiliteten i samhället.

Kooperationen, som var stark i Sverige, t.o.m. så stark att man talade om arbetarrörelsens ”tredje gren”, försvagades i Norge successivt och hade redan på 1870-talet blivit en landsbygdsrörelse. Landsorganisationen, som grundades 1899, hade redan 1910 passerat arbeiderpartiet i medlemsantal, fastän kollektivanslutning av fackföreningar till partiet börjat praktiseras sedan 1900-talets början. Landsorganisationen blev dessutom förhållandevis starkt centraliserad och oberoende av partiet.

Høyre hade inte några hjälporganisationer på samma sätt som arbeiderpartiet och Venstre, och kvinno- och ungdomsförbund kom inte in i bilden förrän på 1920-talet. Det hade funnits s.k. Yngres konservativa föreningar, men de hade i den allmänna samlingsyrans i de flesta städer slagits samman med de egentliga valmansföreningarna (Kaartvedt 1984, 244, 373). Som närliggande organisationer har jag i detta

fall räknat Moderate och Frisinnete Venstre. Moderate Venstre hade t.o.m. en svagare organisation än Venstre och Høyre på 1890-talet, splittrades snart i en vänster- och en högerkonservativ gruppering och sögs upp av de andra borgerliga partierna (Kaartvedt 1984, 122 f., 210). Konstitueringen av Frisinnete Venstre följdes av ett samarbete med en hel del förbehåll och misstänksamhet från båda sidor. De frisinnade ville inte ge avkall på sin självständighet och i Høyre hade man det misslyckade samlingsprojektet i färskt minne. Frisinnete Venstres saga blev emellertid kort – i relativa tal drabbades partiet hårdast av Venstres valseger 1912 och gick ner från 23 till 4 mandat (Kaartvedt 1984, 338).

Finansiering

SDP kunde tack vare sin massorganisation falla tillbaka på medlemsavgifterna för finansieringen av partiverksamheten, och man fick också bidrag av andelslagen. Under valår blev uppfinningsrikedomen extra stor, man ordnade lotterier och sålde första majmärken och tidningar. Under 20-talet experimenterade partiet med progressiv medlemsavgift och en fond bestående av inbetalningar från bemedlade medlemmar. Eftersom speciala finansieringsproblem inte har nämnts i historieskrivningen har jag med vissa förbehåll gällande källäget betraktat SDP som ett självfinansierat och ekonomiskt stabilt parti.

Samlingspartiet hade under sina första år svåra finansieringsproblem. Att jag ändå bedömt att partiet hade en god ekonomi kommer sig av att partiet sålde den fastighet som det ägde i Helsingfors (f.ö. riksdagens dåvarande arbetsutrymmen) och med vinsten grundade en stiftelse. Denna stod sedan för grovt taget hälften av samlingspartiets utgifter mellan 1925 och vinterkrigetets utbrott, medan resten täcktes av inkomster från lotterier, fester, insamlingar o.d. Detta var inte enbart till nytta – Pentti Poukka, som skrivit stiftelsens historia, hävdar att de lättåtkomliga pengarna från stiftelsen till en stor del passiverade partiet när det gällde att med andra medel finansiera verksamheten (1984, 74, 81). På detta sätt tryggades emellertid partiets arbete med att upprätta en effektiv byråkrati.

Också finansieringen av partiverksamheten i AVF har förbigåtts, eftersom, med Axel Jäderins ord om partiorganisationen, är ”af den natur, att [den] måste anses höra till den hemliga krigsrustningen, som man icke inviger hvem som helst uti” (1914, 121). Det kan dock konstateras att förbundet tidigt (1906) kunde anställa en riksombudsman och kunde lämna anslag åt valkrets- och ungdomsförbund. Personliga bidrag torde ha spelat en avgörande roll, men någon särskild donator har inte utpekats.

Kanske något överraskande placeras jag SAP som fjärde på listan, ganska lågt ner. Kontingents (medlemsavgifternas) andel av partiets inkomster växlade under hela 1910-talet mellan 30% och 80 % (Gröning 1988, 97). För att täcka resten vände man sig till LO, som gav partiet bidrag till dess valfond och tillsammans med de enskilda fackförbunden var partiets största bidragsgivare. 1932 års valrörelse, för att ta ett exempel, blev både intensiv och dyr. LO anslog 250 000 kr i bidrag enbart för valfinansiering, men krävde i gengäld att riksdagsgruppen särskilt skulle engagera sig i arbetslöshetsförsäkringar och förhindrandet av nya tvångslagar mot fackföreningsrörelsen (Gröning 1988, 69). Fackrörelsens roll som största bidragsgivare till SAP gjorde det möjligt för den att ställa krav, och jag menar att detta inverkarde menligt på partiets autonomi.

Rolf Danielsen beskriver Høyres finansieringssystem mer träffande än smickrande som ”primitivt, uoversiktlig och sårbart” (1984, 107). Høyre fick bidrag av enskilda personer eller företag i synnerhet under valåren, men detta var en mycket känslig inkomstkälla. Under första världskriget var ekonomin undantagsvis god och man fick bl.a. medel att stifta en driftsfond, men redan 1923 klagade partiets generalsekreterare över den tomma kassan (Danielsen 1984, 105). Ett fåtal föreningar hade det så pass välbeställt att de kunde ge bidrag, och det var Kristiania och Bergen som i huvudsak fick bära detta ansvar. Trots den blygsamma budgeten har något enskilt inflytande över budgetens inkomstsida inte kunnat märkas, men den dåliga ekonomin försvårade givetvis uppkomsten av en partibyråkrati.

DNA:s centralstyres årsbudget gick bara på ett par hundra norska kronor och det mesta avsattes för att hålla *Social-Demokraten* flytan-

Tabell 2. Institutionalisering i nordiska partier enligt Panebiancos indikatorer

Parti	Central- organisationens inflytande	Homogenitet	Organisationer	Finansiering
AVF	4	4	1	3
DNA	5	5	5	6
Høyre	6	6	6	5
Saml	1	2	4	2
SAP	3	1	2	4
SDP	2	3	3	1

de – inte förrän efter 1904 visade tidningens bokslut ett överskott. Också partiets verksamhet som facklig centralorganisation fram till 1899 tärde på kassan genom utdelandet av stöd till strejkande och liknande. Lokalavdelningarna ansvarade för indrivningen av medlemsavgifterna även om de ibland tyckte sig ha bättre användning för medlen. Under hela 1800-talet sköttes så gott som hela finansieringen av en enda man, Ludvig Meyer, som genom lyckade byggnadsspekulationer blivit ägare till en liten förmögenhet. Denna använde han för arbeiderpartiets välgång. Att Meyer på detta sätt hade partiets väl och ve i sin plånbok uppskattades dock inte av alla, det gav grogrund för personpolitik. Arbeiderpartiet litade härefter till bidrag från Kristiania arbeiderforening.

Analys av den empiriska studien

Sammanfattningsvis har jag i tabell 2 ställt upp min bedömning av hur de sex partiernas organisatoriska drag överensstämmer med Panebiancos indikatorer. Rangordningarna i kolumnerna för autonomi och systemkaraktär har bildats genom att jag sammanräknat partiernas placeringar enligt de indikatorer som hör samman med de två aspekterna. Jag arbetar här med data på ordinalnivå, vilket förhindrar en mer avancerad statistisk behandling. Detta vore dessutom en övning i knappologi eftersom studiens $n = 6$. Jag har dock med hjälp av Spearmans rangkorrelationskoefficient undersökt överensstämmelsen mellan faktorerna som indikerar autonomi respektive systemkaraktär.

Med hjälp av placeringarna har jag rangkorrelerat indikatorerna för att kontrollera hur stor

överensstämmelsen mellan dem är, först mellan centralorganisationens inflytande och homogeniteten i lokalföreningarna, vilka beskriver partiets grad av systemkaraktär, sedan mellan partiets kontakter mellan besläktade organisationer och strukturen i dess finansiering, vilket indikerar graden av autonomi. Detta framgår av de två första raderna i tabell 3, där sambanden mellan de olika indikatorerna i varierande grad är positiva. Korrelationen mellan centralorganisationens inflytande och homogeniteten i lokalföreningarna är stark medan den är svagare för indikatorerna på autonomi. Detta har i sin tur påverkat korrelationen mellan systemkaraktär och autonomi. Jag tror mig därför kunna konstatera att Panebiancos optimistiska antagande om en perfekt korrelation mellan autonomi och systemkaraktär (1988: 57) bör tas med försiktighet.

Återstår alltså frågan om hur väl den förväntade och den faktiska uppkomsten stämmer överens. Den förstnämnda framgår ur tabell 1, där jag hämtat innehållet i första kolumnen i tabell 4. För att få en uppfattning om den faktiska institutionaliseringsgraden har jag adde-

Tabell 3. Rangkorrelation för de fyra indikatorerna

Korrelerade indikatorer	r_s
Centralorganisationens inflytande + homogenitet = systemkaraktär	0,89
Organisationer + finansiering = autonomi	0,48
Systemkaraktär + autonomi	0,50

rat partiernas placeringar i tabell 2. Här har jag inte givit partierna någon ny rangordning eftersom jag anser att det är minst lika viktigt att partiernas totala ”poängar” framgår. Eftersom det i tabell 2 finns fyra indikatorer och sex partier att rangordna kan totalsumman maximalt variera mellan 4 och 24.

Först och främst möter vi två grupper av partier i tabell 4: Sådana som under den studerade perioden haft en medelhög institutionaliseringsgrad och sådana där institutionaliseringsgraden varit låg. Den senare gruppen består av de norska partierna. Korrespondensen är god utom i fråga om AVF. Jag ser orsaken till detta i att Panebiancos kategorier inte är direkt tillämpbara på partiet – först och främst därför att det fanns ett valmansförbund och en riksdagshöger, men också därför att det fanns en politiskt tillsatt första kammare, som var ett reellt maktcentrum.

Att de norska partierna uppvisar en så pass låg institutionaliseringsgrad kan ha flera olika förklaringar. Möjligheten att det dåliga källäget inverkar i Høyres fall kan tyvärr inte utslutas, mycket av dess egendom och arkiv beslagtogs eller förstördes under ockupationen (Danielsen 1984). Men förklaringen kan också ligga i andra faktorer. Duverger konstaterar t.ex. (1967, 45) att valsysteem kan inverka på partiernas organisationer, och i Norge hade man mellan 1905 och 1920 ett majoritetsvalsysteem i enmansvalkretsar. Detta minskade partiernas inflytande i de enskilda valkretsarna och underlättade för obundna kandidater. Att partierna följs åt ländervis kan vara en indikation på att också andra variabler på systemnivå inverkar.

En förklaring som av Panebianco tillmäts viss vikt är att politiska partiernas sammanhållning kan bero på styrkan hos deras motparter och konkurrenter. Høyre konsoliderades innan ett organiserat arbetarparti med ett socialistiskt program ännu uppträtt på den politiska arenan, och Venstre var inte ett lika starkt hot – republikanskt till vissa delar, men en mer sammanfatt företeelse än det konservativa lägret. Följaktligen behövde det inte lika starkt markera sin enhet.

Frågan om Panebianco har rätt i sitt antagande att partiernas uppkomst är avgörande för deras organisatoriska utveckling kan besvaras med ett ”det beror på”. Sambandet påverkas

Tabell 4. Förväntad och faktisk institutionaliseringsgrad

Institutionalisering	Förväntad	Faktisk
Högst	AVF	Saml (9)
	Saml	SDP (9)
	SDP	SAP (10)
	SAP	AVF (12)
	DNA	DNA (21)
Lägst	Høyre	Høyre (23)

nämmligen av många konditionerande variabler. Tillsammans med de validitetsproblem som uppkommer genom betydelseglidningar i Panebiancos definitioner och svårigheten att hitta renodlade fall gör att den eleganta teori som skisserats i *Political Parties. Organization & Power* förblir en abstrakt konstruktion utan samband med verkligheten.

REFERENSER

- von Beyme, Klaus (1985): *Political Parties in Western Democracies*. Gower, Aldershot.
- Bjørnson, Øyvind (1990): *Arbeiderbevegelsens historie i Norge 2. På klassekampens grunn (1900–1920)*. Tiden Norsk Forlag, Oslo.
- Borg, Olavi (1980): *Puolueiden ja eduskuntaryhmien suhteet 1907–1977*. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos.
- Carlsson, Sten, & Rosén, Jerker (1970): *Svensk historia 2. Tiden efter 1718*, 3:e uppl. Svenska Bokförlaget, Stockholm.
- Danielsen, Rolf (1984): *Høyres historie 2. Borgerlig oppdemningspolitikk*. Cappelen, Oslo.
- Duverger, Maurice (1967): *Political Parties*, 3:rd edition. Methuen, London.
- Eldersveld, Samuel J. (1964): *Political Parties: A Behavioral Analysis*. Rand McNally & Co, Chicago.
- Elvander, Nils (1980): *Skandinavisk arbetarrörelse*. Liber Förlag, Stockholm.
- Gröning, Lotta (1988): *Vägen till makten. SAP:s organisation och dess betydelse för den politiska verksamheten 1900–1933*. Studia Historica Upsaliensia 149, Uppsala.
- Hölttä, Outi (1982): *Suomen puolueiden organisaatiot vuosina 1918–1939*. Turun yliopiston poliittisen historian laitos. Julkaisuja C:17.
- Jäderin, Axel (1914): *Allmänna Valmansförbundet 1904–1914*. Nya Tryckeri-aktiebolaget, Stockholm.
- Kaartvedt, Alf (1984): *Høyres historie 1. Drømmen om borgerlig samling*. Cappelen, Oslo.

- Kirchheimer, Otto (1966): *The Transformation of the Western European Party System*. I J. LaPalombara & M. Weiner (eds.) *Political Parties and Political Development*. Princeton University Press, Princeton.
- N. J. Koht, Halvdan (red.) (1937): *Det norske arbeiderpartis historie 1887–1937* vol. I. Det Norske Arbeiderpartis forlag, Oslo.
- Kronqvist, Elisabeth (1999): *Institutionalisering i nordiska partier. En testning av Angelo Panebiancos institutionaliseringshypotes*. Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, A:507.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko, & Uino, Ari (1994): *Suomalaiskansallinen kokoomus. Suomalaisen puolueen ja kansallisen kokoomuspuolueen historia vuoteen 1929*. Suomen Kansalliskirja.
- Lindskog, Gösta (1954): *Med Högern för Sveriges framtid*. Högerns Riksorganisation.
- Mansner, Markku (1981): *Työnantajaklubista keskusliitoksi. Suomen Työntajain Keskusliitto ja sen edeltäjä Suomen Yleinen Työntajaliitto 1907–1940*. K.J. Gummerus, Jyväskylä.
- Michels, Robert (1966): *Political Parties*. The Free Press, New York.
- Neumann, Sigmund (1956): *Modern Political Parties*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Nordström, G. Hilding (1938): *Sveriges socialdemokratiska arbetareparti under genombrottsåren 1889–1894*. Uppsala.
- Panebianco, Angelo (1988): *Political Parties. Organization & Power*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Poukka, Pentti (1984): *Puolue ja säätiö. Kansallisen Kokoomuspuolueen Säätiö 1924–1984*. U.o.
- Rantala, Onni (1956): *Konservatiivinen puolueyhteisö. Tutkimus Satakunnan Kansallisliiton jäsenistön yhteiskunnallisen rakenteen vaikutuksesta jäsenyhteisöön ja sen toimintaan*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Ruin, Olof (1960): *Kooperativa förbundet 1899–1929. En organisationsstudie*. Samhällsvetenskapliga studier 16, Lund.
- Selznick, Philip (1968): *Modern organisationsteori*. Prisma, Stockholm. (Originalalets titel: *Leadership in Administration. A Sociological Interpretation*.)
- Soikkanen, Hannu (1975): *Kohti kansanvaltaa I. 1899–1937*. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue.
- Ware, Alan (1996): *Political Parties and Party Systems*. Oxford University Press, Oxford.
- Westerståhl, Jörgen (1945): *Svensk fackföreningsrörelse. Organisationsproblem, verksamhetsformer, förhållande till staten*. Tiden, Stockholm.
- Wählstrand, Arne (1946): *Allmänna Valmansförbundets tillkomst*. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, XXIV, Uppsala.